

ПОНЯТТЯ ІНСАЙТУ У ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У статті визначено основні підходи до розуміння сутності інсайту, а також охарактеризовано етапи його виникнення.

Ключові слова: мислення, інсайт, рішення, осяяння.

The article defines the main approaches to understanding the essence of insight, and also characterizes the stages of its emergence.

Key words: thinking, insight, decision, enlightenment.

Постановка проблеми. В умовах систематичних соціальних змін, трансформаційних процесів у суспільстві постає питання про підвищення вимог до кожного члена суспільства, що вимагає від особистості творчого, креативного підходу до процесу життєдіяльності. Творча діяльність в цілому є об'єктом пильної уваги дослідників багатьох галузей – соціологів, філософів, психологів, представників технічних спеціальностей. У структурі творчої особистості важливу роль грає саме процес мислення, що є важливою умовою вирішення актуальних потреб, пошук інноваційних рішень. Ключовим елементом такого мислення є інсайти, теорія яких займає одне з центральних місць у психології творчості. І хоча феномен виник задовго до появи наукової психології, дискурси щодо його сутності та особливостей появи не закінчуються й досі.

Аналіз досліджень і публікацій. Зарубіжні дослідники вивчали різні аспекти інсайту, прагнучи визначити причини та умови виникнення даного явища (Е. де Боно, Д. Гілфорд, К. Коффка, Е. Торранс та інші). Проте вони не розглядали його вплив на різноманітні сфери соціального простору, такі як наука, освіта, політика, виробництво, мистецтво тощо. Серед вітчизняних напрацювань можемо звернути увагу на роботу таких науковців як Л. Буєва, В. Клименко, В. Моляко, В. Роменець, Т. Таранова, які розглядали даний феномен саме у структурі творчої особистості. Проте ґрунтовні дослідження даного феномену у науковому вітчизняному просторі відсутні.

Мета статті. На основі вивчення науково-психологічної літератури визначити основні підходи до розуміння сутності інсайту.

Виклад основного матеріалу. Інсайт у психології творчості розглядається як важливий етап процесу творчості, який призводить до створення нових рішень. Термін «інсайт» має багато значень і може означати такі речі, як осяяння, прозріння, усвідомлення, розуміння, проникливість і прозорість. У повсякденній англійській мові також означає самопізнання, інтуїтивне розуміння природи та устрою чогось. Необхідно звернути увагу на широкий діапазон значень терміну, який охоплює наукові та філософські відкриття, а також геніальні та витончені знахідки в повсякденному житті. Інсайт також може бути подією, яка відбувається у повсякденному спілкуванні, наприклад, коли ви несподівано розумієте, що людина мала на увазі.

Великий математик, фізик і філософ А. Пуанкаре запропонував першу модель інсайту, яка відштовхувалася від інтроспективного досвіду і може бути по праву названа науковою. Парадокс, який науковець усвідомлював повністю, пов'язаний із феноменом рішення шляхом осяяння. Він виникає через, здавалося б, незначну обставину: інсайт стосується лише принципу рішення, а не остаточного його варіанту [2].

В. Келер, один із засновників гештальтпсихології, нерідко пов'язаний з ідеєю інсайту в психології. Основна ідея автора щодо вирішення завдань людиноподібними мавпами полягає в тому, що примати, як і люди, здатні швидко зрозуміти ситуацію без попередніх спроб і помилок [6].

К. Дункер і М. Вертгеймер, відомі представники гештальт-терапії, почали використовувати поняття інсайт у психології. Вони використовували означене поняття, щоб показати, як мислить людина. Вчені стверджували, що рішення досягається за допомогою раціонального освоєння цілого замість ретельної оцінки. Крім того, концепція, яка розглядається, використовується психологами для опису такого феномену, коли особистість відчуває осяяння. Цей тип спогадів відрізняється від інших тим, що він включає не лише уявний образ, але й різноманітні відчуття модальностей, характерних для конкретного випадку. Крім того, цей термін також може означати позараціональне прозріння [1].

На думку Г. Уолеса, інсайт виникає в декілька етапів. Спочатку людина робить багато розумових зусиль, щоб знайти рішення. Для автора це може бути пошук поетичного образу, для композитора пошук мелодії, для математики пошук правильного рішення або для будь-якої людини пошук виходу зі складних життєвих ситуацій. Після цього стає очевидним, що не можна досягти результату за допомогою логічного аналізу, інтелектуальної роботи або звичайних методів. Ситуація такого типу може бути невіршальною, мати взаємовиключні причини чи безліч варіантів рішення. Розум справляється з завданнями в ситуації до певної межі, після чого пасує.

На третьому етапі відбувається раптове осяяння. Неможливо простежити безпосередньо процес рішення, проте людина отримує готову відповідь. Коли особистість перебуває в стадії зміненої свідомості, а її розумова працездатність знижується, відповідь часто настає. Наприклад, коли ви спите, напівдрімаєте, відпочиваєте та розслабляєтеся. Більшість видатних людей вважали, що вони отримували натхнення під час прогулянки, різних спортивних ігор, їзди за кермом або перегляду фільму. Іншими словами, прозріння відбувається, коли людина повністю забуває про проблему та відволікається від поточних справ [5].

Несвідома віра в те, що результат є вірним, справжнім і непохитним, а також надзвичайно просте рішення та виражене почуття задоволення та полегшення є ознаками раптового осяяння.

Хоча сьогодні даний феномен і недостатньо вивчений та на основі аналізу зарубіжної літератури можемо його охарактеризувати наступним чином: не існує чітких меж виникнення інсайту або ж способів його досягнення; часто ми не звертаємо увагу на його появу, особливо якщо

переключаємося на іншу діяльність. Реалізація ідеї, що виникла внаслідок інсайту, може відбуватися без усвідомлення появи даного феномену особистістю, більшість науковців вважають, що інсайти базуються на певному досвіді особистості.

Висновок. Таким чином, інсайт визначається як несподіване нове розуміння суті проблеми, яке призводить до її розв'язання. У дослідженнях творчого мислення це поняття було важливим. Вони показали, що інсайт – це усвідомлення ідеї, яка виникає під час несвідомої розумової роботи, і яка супроводжується емоційним підйомом і інтуїтивною впевненістю в тому, що ідея правильна. Визначення методів виявлення певного феномену є важливим для розуміння його сутності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Маланьїна Т. М. Співвідношення когнітивного інсайту та Я-відмежування. *Психологія: реальність і перспективи*. 2016. Вип. 7. С. 139-142.
2. Пушкарьова Т. Інсайт-технологія: природа, структура, можливості. *Український педагогічний журнал*. 2022. №3. С. 108-115
3. Bowden E. M., Jung-Beeman M., Fleck J., Kounios J. New approaches to demystifying insight. *Trends in Cognitive Sciences*. 2005. № 9(7), P. 322–328
4. Chronicle E. P., MacGregor J. N., Ormerod T. C. What makes an insight problem? The roles of heuristics, goal conception, and solution recoding in knowledge-lean problems. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*. 2015. № 30(1), P. 14–27
5. Cranford E. A., Moss J. (2012). Is insight always the same? A protocol analysis of insight in compound remote associate problems. *The Journal of Problem Solving*. 2012. № 4(2), Article 8. P. 18–24
6. Davidson J. E. Insights about insightful problem solving. The psychology of problem solving. 2014. № 3. P 149–175

Науковий керівник кандидатка психологічних наук, доцентка Тавровецька Н.І.